

Vuoroin vieraissa

27.-29. toukokuuta 1981 pidettiin Tampereella suomalais-neuvostoliittolainen joukkotiedotustutkimuksen seminaari Suomen ja Neuvostoliiton välisen TT-komitean sosiologian työryhmän 22.11.1979 allekirjoitetun yhteistyöohjelman mukaisesti. Tämä oli toinen suomalaisten ja neuvostoliittolaisten tiedotustutkijain yhteisseminaari; ensimmäinen pidettiin 6.1.1979 Leningradin Sosiaalis-taloudellisten ongelmien instituutissa (ISEP).

Neuvostoliiton puolelta seminaariin osallistui kahdeksanhenkinen tiedemiesvaltuuskunta, johon kuului ISEP:n tutkijoita sekä Moskovan Sosiologisten tutkimusten instituutin (ISI) edustaja. Valtuuskuntaa johti ISEP:n varajohtaja, professori N.A. Tolokontsev. Suomen puolelta seminaariin osallistui alustajina kahdeksan hengen valtuuskunta professori K. Nordenstrengin johdolla. Seminaariin osallistui lisäksi kymmenen muuta tutkijaa Tampereen ja Helsingin yliopistoista sekä Tilastokeskuksesta.

SEMINAARI: YLEISESITELMÄT

Y. Lättunen käsitteli yleisalustuksessaan yhteiskuntatieteiden tilaa ja näköaloja. Haastavana huolenaiheena on, että yhteiskuntakäsitysten 'kehittelyssä' 'periaate yhteiskunnasta totaliteettina ei ole ehtinyt vastata kansallisen ja kansainvälisen todellisuuden muutoksiin.' Yhteiskuntakehityksen selitysmallit ovat rajoittuneet yhteen osaan totaliteetista, "yhden asian malliksi" - talouteen, tekniikkaan tai kulttuuriin perustuviksi. Kehitys vie nämä "kireämpään sidonnaisuuteen" toisistaan, mikä edellyttää laajaj yhteiskuntatasot huomioonottavaa kansallisen

ja kansainvälisen totaliteetin tutkimista.

N.A. Tolokontsev pohti ekologisen tietoisuuden muodostumista. Joukkotiedotuksen rooli on "kehittää yleistä tietoisuutta niistä globaalisista ongelmista, jotka tänään ovat ihmiskunnan edessä: taistelu rauhan ja aseriisunnan puolesta, taistelu nälkää ja kurjuutta vastaan." Sen on osoitettava uhkaava biologinen katastrofi, globaalisten ongelmien - kuten ekologian ja aseriisunnan - vuorovaikutus ja yhteys sekä herätettävä ihmiset toimintaan. Esimerkiksi kun Neuvostoliiton lehdistö alkoi kiinnittää huomiota niihin vaaroihin, joita Baikal-järven ympärille kehittyneen teollisuuden jätteet aiheuttivat, yleisen mielipiteen reaktiosta seurasi, että hallituksen oli pakko ryhtyä toimenpiteisiin järven alkuperäisen luonnon säilyttämiseksi. Ekologisten ongelmien olemus on siinä, että ne muuttavat ei vain tieteellis-teknisen kehityksen luonnetta, vaan "koko sivilisaation luonnetta yleensä." Näin joukkotiedotuksen osalta ei ole kysymys "ainoastaan valituksesta, vaan koko kasvatuksesta."

B. Firsov tarkasteli joukkotiedotusta sosiaalisen vuorovaikutuksen aspektina. Joukkotiedotuksen funktioiden määrä on suuri, eikä ongelma ole niinkään niiden luettelemisessa kuin siinä, miten löydetään "funktioiden välinen vuorovaikutus ja yhteys." Funktioilla on sisäinen hierarkiensa; voidaan puhua funktioista ja päämääristä ja funktioista ja keinoista. Funktioiden määrä lisääntyy tulevaisuudessa. SNTL:ssa joukkotiedotusvälineiden ensimmäinen tehtävä on yhteiskunnan integroiminen. "Emme halua tehdä ihmisistä standardi-ihmisiä, samankaltaisia, vaan pyrimme siihen, että ihmiset tietävät enemmän, osaavat enemmän, pystyvät enempiin, ymmärtävät maailmaa paremmin ja syvällisemmin ja että heidän kulttuuritarpeidensa ala laajenee; tämä ei ole manipulatiota tai indoktrinaatiota." Toinen tehtävä

viestimillä on, että ne "ottavat huomioon ihmisten ja eri yhteiskunnallisten ryhmien tarpeet. Ihmiset vedetään mukaan yhteiskunnallisten asioiden hoitoon. Niinpä meillä puhutaan ihmisten moraalista terveydestä, korkeasta humanistisesta moraalisesta ja kehittyneestä ekologisesta tietoisuudesta. Tiedotusvälineet luovat maassamme tällaisia korkeampia käsityksiä ihmisestä."

V.S. Korobeinikov tarkasteli joukkotiedotusvälineiden roolia "yhteiskuntaelämän monimutkaisuudessa, yhteiskunnallisten prosessien nopeutuksessa ja subjektiivisen tekijän merkityksen kasvaessa." Viestimien toiminnalla on aina konkreettisesti historiallinen luonne, joka määräytyy hallitsemista yhteiskunnallis-taloudellisista suhteista kyseisessä yhteiskunnassa. "Juuri tämä määrää joukkotiedotusvälineiden ja yhteiskunnan välisten suhteiden syvyyden ja suunnan... Meidän on tutkittava, missä määrin yhteiskunnalliset suhteet sallivat tiedotusvälineiden adekvaatisti heijastaa todellisuutta."

V. Pietilän aiheena oli journalistinen käytäntö ja journalismin tutkimus. Journalismi ja sen vastaanottaminen ovat inhimillistä toimintaa, jota voidaan luonnehtia sääntöjen noudattamiseksi. Säännöt ovat ikään kuin kieliopin sääntöjä. Journalistisen tuotteen muokkaaminen toimituksessa 'raaka-aineesta' tapahtuu tietyn säännöstön, 'lähettäjän kieliopin' mukaan. Myös journalistisen tuotteen vastaanottaminen on sääntöjä noudattavaa toimintaa, se tapahtuu 'vastaanottajan kieliopin' mukaan. Tavallinen vastaanottajan 'kielioppi' perustuu olennaisesti arki ajatteluun tai -tietoisuuteen. "Tällä hetkellä journalismin 'kielioppi' kehittyi meillä Suomessa sille ulkoisten kilpailu- ja kannattavuuspaineiden alaisena. Kehittämiskriteeriksi asetuu tällöin arki ajattelun horisontissa määräytyvä vastakaiku yleisön taholta." Journalismin, sen sisällön ja muodon kehittämisen keskeinen ongelma on, millä tavoin ylittää totunnainen arki ajattelun 'kielioppi' ja silti saada vastakaikua yleisön taholta. Tutkimukselta tämä edellyttää, että on saatava nykyistä yksityiskohtaisempi käsitys siitä, millainen nykyjournalismin 'kielioppi' on ja millaisten muotojen kautta se on kehittynyt. Journalismin 'kieliopin' tutkiminen edellyttää myös journalistisen

katsauksia

aineiston kokeellistyyppistä tutkimista: miten aineistoja otetaan vastaan. Journalismiin pitäisi problematisoida itsensä käytäntönä ja "pyrkä tiedostamaan omaa ulkopuoleltaan määräytyneisyyttä ja tutkimaan, mitä tästä on seurannut ja mitä mahdollisuuksia tällöin on tukahtunut." Tämä problematisointiprosessi itsessään olisi journalismin sisällön ja muodon jatkuvaa määrittelyä.

TYÖRYHMÄ I: JOUKKOTIEDOTUKSEN TEORIA

V.V. Maarimov pohti joukkotiedotuksen ja sosiaalisen ajattelun paradigmojen vuorovaikutusta. Sosiaalisessa ajattelussa on erotettavissa neljä alajärjestelmää. Eri yksilöiden ajattelun alajärjestelmä, joka toimii 'omissa' sosiaalisissa ja kollektiivisissa muodoissaan, jolla on 'oma' yksityinen, erikoinen ja yleinen sisältönsä, suuntautumisensa ja termivarastonsa. Ajatusten heijastusten alajärjestelmällä tarkoitetaan kirjoitettuja, puhuttuja tai muita tekstejä kuten kieltä. Näitä tuottavat yksilöt, ryhmät, yhteisöt ja instituutiot. Ajattelun subjektien viestinnän alajärjestelmä, jossa edelliset ovat vuorovaikutuksessa ja vaihtavat ajattelun tuloksia. Sosiaalisten instituutioiden alajärjestelmään kuuluvat yritykset ja tuotantolaitokset, jotka tuottavat, säilyttävät ja käsittelevät tekstejä ja viestejä, jotka puolestaan syntyvät tieteen ja kulttuurin kehityksen sekä hallinnon ja suunnittelun tuloksina. Kun SNTL:ssä esimerkiksi analysoidaan jonkin sanomalehden lukijakirjeitä, on kyse nimenomaan "eri subjektien paradigmojen vuorovaikutuksesta." Näitä subjekteja on ainakin neljä: kirjeen kirjoittaja, jossa on edustettuna yleinen mielipide; subjektit, jotka ovat kirjeiden kirjoittamisen synnä eli ongelmien aiheuttajat; subjektit, jotka tekevät päätöksiä kirjeiden ja ongelmien perusteella; itse lehti, joka on eri subjektien välittäjänä. Tehtävä on siinä, että pystyisimme kehittämään eri osallistujien ajatteluparadigmoja. "Lehden täytyy pystyä käyttämään

hyväksi kirjeanalyysi ja kirjeiden ideat sekä välittämään ne muille osanottajasubjekteille. Pyrimme parantamaan lehden ja subjektien vuorovaikutusta."

K. Pietilä tarkasteli joukkotiedotusvälineiden aistillisuusmuotoja sosiaalisena kysymyksenä. Lähtökohtana oli R.E. Parkin esittämä (1925) kysymys nykyaikaisen yhteiskunnan moraalijärjestyksen muotoutumisesta. Liki 60 vuotta myöhemmin S. Ewen on luonnostellut uudelleen vastauksen Parkin psykologiseen ja sosiaalis-eettiseen kysymykseen. Nykyaikaisen teollisuusyhteiskunnan "moraalijärjestys kyläyhteisöllisenä demokratiana on sodan moraalitaloutta." Sodan moraalitalous viittaa yhteen sellaiseen muotoon, jollaiseksi yhteiskuna jokapäiväisessä toiminnassaan organisoituu. Se viittaa myös siihen, millaista solidaarisuutta yhteiskunnassa muodostuu ihmisten välille ja miten se ilmenee käytännössä. Sodan moraalitalous on sellaista yhteiskunnallista organisoitumista ja solidaarisuutta, jossa ihmiset kokoontuvat johtajiansa ympärille vihamielistä maailmaa vastaan. Sodan moraalitalous viittaa yhteiskunnallisen organisoitumiseen, joka on varustautumista sotaan nyt ja tässä. Tiedyt joukkotiedotuksen muodot ovat osa tällaista organisoitumista redukoidessaan kompleksisen ja ristiriitaisen maailman havainnon tasossa selkeiksi hahmoiksi ja dynamisoidessaan tämän selkeän aistillisen rakenteen yhteiskuntaelämän normidraamoiksi, joissa sosiaaliset normit uusinnetaan julkisuuden huippuhenkilöiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa - ei tavallisten ihmisten jokapäiväisessä elämässä.

P. Hemänuksen alustus kytkeytyi Suomessa vilkkaana käytävään keskusteluun journalismin ja muun joukkotiedotuksen objektiivisuudesta ja muista ajateltavissa olevista tavoitteista. Keskustelu journalismin objektiivisuuden mahdollisuudesta ja suotavuudesta tuntuu yleistyneen vasta sanomalehdistön alettua kaupallistua. Keskustelun alku ajoittuu 1800-luvun loppupuolelle ja sijoittuu lähinnä Yhdysvaltoihin. Objektiivisuudella journalismissa on yhteiskunnalliset ehtonsa, eikä sen toteutuminen käytännössä kapitalismin oloissa "voi riippua vain tai edes ensi sijassa siitä, miten hyvä teoria journalisteilla - mm. tutkijoi-

den työn ansiosta - on hallussaan." Pyrittäessä antamaan yhteiskunnasta objektiivinen kuva käytettävissä eivät ole vain jotkin harvat kaavat, vaan "periaatteessa kaikki kehitellyt ja kehiteltävissä olevat muodot." Objektiivisuus sisällön ominaisuutena tarvitsee esim. sisältö- ja muotoironian keinoja, satiiria, huumoria, erilaisia fiktion keinoja jne. Tällä hetkellä tarvitaan objektiivisuuden teorian kehittelyä ja journalistista käytännönläheistä kokeilutyötä. Kokeiluissa olisi keskityttävä "nimenomaan siihen ongelmaan, miten - toisin sanoen minkälaisin muodoin - objektiiviset tai ainakin sitä lähentyvät sisällöt tehokkaimmin välittyvät vastaanottajille." Kokeiluissa niin kuin itse joukkotiedotuksessakin "muotojen tulee olla alisteisia sisällölle."

J. Partanen tarkasteli valistusta, jolla pyritään vaikuttamaan ihmisten elintapoihin. Tiedotusvälineiden avulla toteutetaan kampanjoita, joiden tarkoituksena on saada esimerkiksi ihmiset omaksumaan terveellisiä elintapoja, vähentämään päihteiden käyttöä jne. Riippuen siitä, painotetaanko asenteiden ja käyttäytymisen yksilöllistä vai yhteisöllistä puolta valistuksen toiminta-ajatus saa erilaisen sisällön. Se voidaan ymmärtää "yksilöihin kohdistuvaksi taivuteluksi tai vetoamiseksi heidän järkeensä osatekijänä yhteiskunnallisen tietoisuuden muuttumisen prosessissa." Valistuskonseptioiden puute on mm. se, ettei niissä aseteta kysymystä valistuksen subjektien ja sisällön määräytymisestä. Valistuksen pitäisi ensinnäkin osata tehdä ihmisille selväksi, että vallitsevista elintavoista aiheutuvia ongelmia voidaan korjata vain yhteiskunnallisten toimien kautta. Samalla sen pitäisi pystyä laajentamaan yksilöiden näkemystä heidän omien elintapojensa seurauksista, jotka kohdistuvat heihin itseensä, lähiympäristöön ja koko yhteiskuntaan. "Journalistisesta kulttuurista riippuu, missä määrin valtiollisin toimin käynnistetty valistus saa vastaakaikua julkisessa keskustelussa. Journalistinen kulttuuri on valistuksen virittävyuden käänköpuoli." Tutkimus suomalaisen lehdistön alkoholikirjoittelusta osoittaa, että käsitellessään alkoholiongelmaa lehdistö on omaksunut pikemminkin passiivisen kuin julkista keskustelua aktivoivan roolin.

V.V. Safronov tarkasteli ihmisen toiminnan aktiivisuutta ja joukkotiedotusta. Joukkotiedotuksessa ovat vuorovaikutuksessa erilaiset sosiaaliset subjektit ja näiden luonne määräytyy historiallisesti tämän yhteiskunnan sosiaalisen rakenteen mukaan. "Subjektien vuorovaikutus ilmenee erityisissä sosiaalisissa instituutioissa, yhtäältä ne ilmenevät joukkotiedotusvälineissä ja toisaalta vastaanottajakunnassa. Yksi tärkeä aspekti tässä ajattelussa on, että myös juuri vastaanottajakunta on sosiaalinen instituutio." On allieviivattava, että tutkittaessa joukkotiedotusta on tärkeäksi osoittautunut ei ainoastaan tiedotuksen eri kanavien tutkiminen, vaan myöskin se, minkälaisia kanavia myöten joukkotiedotusvälineiden jo välittämä informaatio kulkee. Tämä edellyttää joukkotiedotusvälineiden dynaamisen luonteen analysointia. "Joukkotiedotustutkijan mielenkiinnon piiriin liittyvät yhä laajemmat yhteiskuntaelämän alueet. Tällä hetkellä meillä on malli siitä, miten systemaattinen joukkotiedotus toimii. Tarvitsemme myös mallia, jossa ihmisen toiminnan yleiset ehdot, käytännön toiminnan muodot ja ajattelutapa ovat vuorovaikutuksessa."

T. Malmberg kohdisti huomionsa tiedotustutkimuksessa esiintyviin erilaisiin viestinnän käsittelemistapoihin. Lähtökohtana on se, että Suomessa on viestinnän käsitettä teoreettisesti käsitelty hyvin vähän. Viestintäkäsitteen käyttö tiedotusopin osassa on sikäli problemaattista, että termillä on useampia käsitteellisiä ulottuvuuksia. Tiedotusopin itseymmärryksessä on informaatio- ja kybernetiikkateorian synnyllä oleellinen vedenjakaja-asema, joka leimaa syvästi viestinnän yleistä käsittelemistapaa. Yhden konfrontaatiopisteen muodostaa puhe yhteiskunnallisesta viestinnästä ja joukkotiedotuksesta, joilla on vakiintunut asema niin marxilaisessa kuin ei-marxilaisessa tiedotusopin teoriassa. Mielenkiintoisen toisenlaisen 'konfrontaation' tarjoaa ns. kulttuuritutkimuksen löyhä tutkimusperinne, joka on hahmottunut Englannissa. Sen heterogeenit ainekset - kirjallisuustieteestä semiotikkaan, poliittisesta taloustieteestä psykoanalyysiin - korostavat sitä, että viestinnän 'ainekset' ovat inhimillisen praksiksen yleisiä eikä vain teknisessä empiriassa läsnäolevia 'aineksia'. "Näin vies-

tinnän teorian perusta on inhimillisen praksiksen teoriassa, joka ollakseen tieteellinen ei ole ainoastaan materialistinen vaan myös praktisesti materialistinen teoria."

TYÖRYHMÄ II: JOUKKOTIEDOTUSPROSESSIN SOSIAALI- JA KULTTUURI-INDIKAATTORIT

A. Eskola käsitteli kirjojen lukemistutkimuksiin liittyviä teoreettisia ja metodologisia näkökulmia. Projektityöryhmä "Lukeminen Suomessa" on tuottanut kolmattakymmentä julkaisua, joista viimeksi on ilmestynyt lukemisen motivaatiotaustaa käsittelevä raportti. Kirjojen lukeminen on yleistynyt toisesta maailmansodasta 1970-luvun puoliväliin. Metodologisesti on kuitenkin hankalaa irrottaa fyysisen iän vaikutus eri ikäkohorttien eli sukupolvien välisistä eroista. Sukupolven ja iän yhteenkietoutumista osoittaa, että eri koulutus- ja ikäryhmissä niitä, jotka sanovat lukevansa nyt (1973) vähemmän kuin 15-vuotiaina, on jokaisessa osajoukossa runsaammin kuin niitä, jotka lukivat 15-vuotiaina nykyistä vähemmän. Iän myötä lukeminen on siis vähentynyt. Yleisimmin on lukeminen murrosikään verrattuna vähentynyt 30-39 -vuotiaiden eli vuosina 1934-43 syntyneiden osajoukossa. Lukemisen motivaatiosta on havaittu, että ulkoiset esteet kuten ajan, rahan ja kirjoja koskevien tietojen puute sekä kirjojen hankkimisen vaikeus rajoittavat ennen muuta niiden lukemista, jotka jo nyt lukevat paljon. Motivaatiotutkimuksen näkökulmaa on laajennettava ja on kysyttävä, mitä vähän lukevat tekevät sen asemesta että lukisivat, millaista heidän elämänsä on. "Vähän kirjojen kanssa tekemisiin joutuvien ammattiryhmien elämäntavan kuvaaminen on oleva yksi suomalaisen lukemistutkimuksen tulevaisuuden tehtävistä."

B.Z. Doctorov puhui sosiaali- ja kulttuuri-indikaattorien teoriasta ja käytöstä tiedotustutkimuksessa SNTL:ssä. 1960-luvun tutkimukselle oli tyypillistä analysoida joukkotiedotusvälinei-

tä erillisinä kanavina. Tällä hetkellä on tyyppillistä kompleksinen lähestymistapa, mikä sisältää analyysin ihmisen "alttiiksi asettumisesta joukkotiedotuksen järjestelmälle." Näin television, radion tai lehdistön välittämän aineiston "kulutuksen aktiivisuutta tutkitaan laajaa sosiaalis-kulttuurillista taustaa vasten." Viestintämällin rakenteelliset elementit ovat konkretisoitavissa kolmena aspektina: on analysoitava informaation vastaanottajien, informaation tuottajien ja itse informaation aktiivisuuden indikaattoreita. Kuitenkin on äärimmäisen vaikeaa "punnita" joukkotiedotuksen painoa empiirisiin mittauksiin esimerkiksi siinä, miten ne täyttävät sosiaaliset funktionsa, ja nykyiset indikaattorit ovat hyvin epätäydellisiä. Kuitenkin syntetisoivien, yleisävien typologioiden luominen on hyvin tärkeätä. 1960-75 tällaisia tutkimusohjelmia ei vielä asetettu neuvostoliittolaisessa tiedotustutkimuksessa. Ensiksikään "ei ymmärretty integratiivisten indikaattoreiden välttämättömyyttä" ja toiseksi "matemaattisen, metodologisen ja tietokonepohjaisen apparaatin kehittämisessä oli puutteita." Joukkotiedotussosiologit kykenevät kuitenkin tällä hetkellä heijastamaan joukkotiedotuskäyttäytymistä vain suhteellisen rajatuilla maantieteellisillä alueilla, mutta teoria tarvitsee korkeamman yleisyystason indikaattoreita.

V.L. Chereysky tarkasteli aika-indikaattorien käyttörajoja ja näköaloja joukkotiedotustutkimuksessa. Koska tv-vastaanottimien määrä suurkaupungeissa ja tv:n katseluun käytetty aika ovat saavuttaneet likimain saturaatiopisteensä, niin "aika-indikaattorien muutosten tutkiminen edellyttää erottelukykyisempien instrumenttien tai

metodien kehittämistä, jotka kiinnittyisivät tarkemmin empiirisiin vastineisiinsa." Aika tulee nykyajan yhteiskunnassa tärkeäksi sosiaalisen kehityksen tekijäksi, ja siksi on välttämätöntä arvioida sen käytön tehokkuutta myös joukkotiedotukseen käytetyltä osaltaan. "Aika-indikaattorit muodostavat joukkotiedotuksen tehokkuuden indikaattorien perustan ja ne antavat pohjaa ihmisten, sosiaalisten ryhmien ja kansakuntien elämäntoimintojen kokonaiskuvulle elämäntapatutkimuksissa."

R. Parikka esitteli Yleisradion suorittamia radion ja tv:n yleisöä, sen koostumusta sekä eri ohjelmatyyppien seuraamista koskevia keskeisimpiä tutkimustuloksia. Tutkimuksia on tehty 1960-luvun loppupuolelta lähtien. Suomalaiset käyttävät tv:n katseluun keskimäärin lähes kaksi tuntia päivässä. Ohjelmia valikoidaan enemmän kuin yleisesti oletetaan, mutta "valikoinnilla on taipumus painottua viihteen suuntaan." Television katseluun käytetään aikaa sitä vähemmän, mitä enemmän koulutusta katsojilla on. Sarjafilmiä, pitkien elokuvien sekä viihteen osuus kulutuksesta on suurempi kuin osuus ohjelmatarjonnasta. Asia- ja opetusohjelmien osuus tarjonnasta on suurempi kuin osuus kulutuksesta. - Radio-ohjelmien kuuntelemäärät riippuvat enemmän ohjelmien esitysajoista kuin ohjelmien sisällöstä; ohjelmien sijoittelu vaikuttaa ratkaisevasti kuuntelijamääriin. Eri väestöryhmiin kuuluvien radion kuuntelun väliset erot ovat tuntuvasti suuremmat kuin television katselussa. Kuvaavaa tv:n katselun ja radion kuuntelun muutoksille on ollut viihteellisen ohjelmiston sekä uutisten osuuden korostuminen ja osittainen lisääntyminen. Nuoruudessa omaksutut joukkotiedotuksen seuraamistottumukset jäävät melko pysyviksi. "Ensimmäinen tv-sukupolvi on ehtinyt aikuisikään ja sen tiedotusvälineiden seuraamistottumukset vahvistavat kulttuurin viihteellistymis- ja kaupallistumistrendejä."

N.A. Nechaeva arvioi joukkotiedotusvälineiden tehokkuuden indikaattoreita. Joukkotiedotusvälineiden tehokkuudella tarkoitetaan niiden tehtävien toteutumisen tasoa tai määrää määrättyinä aikana ja niiden vaikutusta sosiaalisen tietoisuuteen ja käyttäytymiseen. "Määräävä ja hallitseva vaikutus riippuu yhteiskuntaluokkien asemasta

määrättyssä sosiaalis-poliittisessa järjestelmässä." Erityistä huomiota tehokkuuden mittareiden kehittämisessä vaatii vastaanottajien aktiivinen rooli. "Vaikka meillä on runsaasti sosiologista tietoa kansalaistemme tarpeista, mieltymyksistä, mielipiteistä ja odotuksista, niin näitä tekijöitä ei ole kyetty ilmaisemaan adekvaatisti tehokkuuden indikaattoreissa." Tarvitaan syvällisempää erittelyä viestimien funktioiden eri tasoilla ja kokonaistehokkuuden osalta, mikä edellyttää vertailevia sekä monitieteisiä tutkimuksia, erityisesti psykologian ja sosiolingvistiikan tutkimustulosten soveltamista.

* * *

Seminaarin päätteeksi allekirjoitettiin muistio, jossa sovittiin yhteistyön jatkamisesta. Seminaariaineisto julkaistaan englanniksi tiedotusopin laitoksen julkaisusarjassa. Tutkitaan mahdollisuudet julkaista tutkimusantologiat Suomessa ja SNTL:ssa harjoitettavasta tutkimuksesta kummassakin maassa. Osapuolet päättivät ehdottaa TT-komitean sosiologian ryhmälle, että ryhdyttäisiin valmisteluihin kolmannen yhteisseminaarin järjestämiseksi Leningradissa toukokuussa 1983 ja varattaisiin mahdollisuudet tutkijavaihtoon tutkimusyhteistyön tehostamiseksi sekä seminaarin valmistelemiseksi. (Yksittäisiä tämän vuoden seminaarin esitelmiä voi tiedustella tämän kirjoittajalta.)

Jyrki Jyrkiäinen

Kulttuuritutkimusten ohjaimissa

Kulttuurin tutkijoita kokoontui otsikon "Kulttuuriseminaari Snellman 1981" alle viime toukokuun 20. ja 21. päivänä Metallityöväen liiton kurssikeskus Murikkaan Tampereella kartoittamaan ja pohtimaan, millaisista aineksista kulttuurin, varsinkin kansallisen kulttuurin tutkimus meillä muodostuu ja millaisia aineksia kenties puuttuu ja kaivataan. Alkuperäinen tavoite, kulttuuritutkimuksen ohjelman hahmottelu, oli jo ennen semi-

katsauksia

naaria todettu liian vaativaksi. Seminaarin olivat kutsuneet koolle Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos ja Tiedotusopillinen yhdistys TOY (käytännön järjestelyistä vastasi vanhemmista ja nuoremmista tutkijoista koostunut erityinen valmis-televa toimikunta). Murikan seminaari oli jatkoa tiedotusopin laitoksen ja Tiedotusopillisen yhdistyksen yhdessä järjestämälle kollokviolle "Kansallinen kulttuuri" joulukuussa 1980 Tampereella (kollokvion esitelmät on julkaistu kokoeimana PALDÄN, Leena & PIETILÄ, Kauko (toim.). Kansallinen kulttuuri. Kollokvioraportti. *Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisusarja B*, nro 3, 1981). Toukokuun seminaariin kutsuttiin joukko maan eturivin kulttuuritutkijoita (joitakin ehkä myös toisesta, jopa kolmannelta rivistä) syventämään kollokviossa esille tulleita teemoja, ja tavoitteeksi asetettiin aluksi kansallisen kulttuurin tutkimusohjelman laatimismahdollisuuksien kartoitus, sittemmin vaatimattomammin kansallisen kulttuurin tutkimuksen polttavien ongelmien esille tuominen. Professorit luetellen seminaariin osallistuiivat Osmo Apunen, Antti Eskola, Pertti Hemänuus, Lauri Honko, Pertti Karkama, Matti Klinge, Yrjö Littunen, Juha Manninen, Kaarle Nordenstreng, Hannes Sihvo, Juha Tolonen, Yrjö Varpio ja Heikki Paunonen (viimeksi mainittu vain lähettämänsä kirjallisen puheenvuoron välityksellä). Seminaarin kustannuksiin saatiin rahaa J.V. Snellmanin juhlavuoden toimikunnalta sekä Suomen Akatemialta

Kirjallisia esitelmiä ja lyhyempiä puheenvuoroja seminaarille esitettiin seuraavasti (osa otsikoista on tämän kirjoittajien laatimia):

Antti Eskola: Mitä voisi olla "kansallisen kulttuurin tutkimuksen ohjelma" sosiaalipsykologiassa?

Pertti Hemänuus: Haja-ajatuksia kansallisen kulttuurin tutkimusohjelman kehittämistä

Lauri Honko: Kansallisten juurien löytäminen (luku teoksesta TOMMILA, P. & REITALA, A. & KALLIO, V. (toim.). *Suomen kulttuurihistoria II*. Porvoo, WSOY, 1980, s. 42-62)

Pertti Joenniemi: Snellman vastaan parlamentaari-nen puolustuskomitea: vallan käsitteestä Suo-